

אסור ליעול שבר עליה, וה"ה בכל מצוה אע"פ שאינה חוצה הגוף. ויש להביא ראיה מהרמב"ם שמוחר ליעול שבר צעד מצוה שאינה חוצה הגוף, ד"ל ה"ה (שם) ד"ה אצל, וכתב הרמב"ם ז"ל ולא מסתברא דכיון דמדמיה ליה לחלוק לה על מנת שתתן ק"ק זה דלא רמיא עליה חיובא ממנא למיחלץ ואי כניס לה לאו איסורא עבד ש"מ דלאו חיובא דמצוה הוא אלא דינא הוא דלא מיחייב איניש בתנאין בשעת הדחק ביותר מכדי דמיס עכ"ל, נראה בעליל דאם היה מצוה לו לשלם צעד חלילה הגם שהיא מצוה היו מחוייבים אח"כ לשלם לו מה שהצטוו כיון שאין המצוה חיובית וחוצה הגוף, ורק [התם ציצמיה ק"ז ע"ה] משום שהיה שעת הדחק והוכרחו להצטו יותר משכר בעלה לכן פטורה לשלם, כן נראה מסדרת הרמב"ם.

ג) ועדיין יש להסתפק דדוקא אם עושה הכשר מצוה, כגון מקדש צמי הטאת שבלעדה לא הוכל לקיים המצוה ליעול שבר זה אסור ליעול שבר, אצל אם עושה להצירו הידור מצוה, כגון נוי סוכה או לאגוד לולכו למ"ד צמס סוכה (ל"ג ע"ה) לולכ אין לריך אגד ויוכל לקיים עיקר המצוה מצלעדי זה, ו"ל שמוחר ליעול שבר צעד זה. והנה הרמב"ם צו"ד צ"ה ת"ת (ס"ו רמ"ו ס"ה) הביא להלכה מש"כ בהגהות מיימוני צ"ה ת"ת (פ"ה אות ה') וז"ל: וכל הידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרכן מותר ליעול שבר ללמדו עכ"ל, לפי"ז אם עושה צעד הצירו מצוה מדברי סופרים מותר ליעול שבר. והוא באמת תמוה כיון שכל דברי סופרים היו מה"ת מלך לא תסור כשיטת הרמב"ם צ"ה צ"ה (שורש א') ודעמייה, או לרמב"ם שם דסבר שהוא מהלכות תורה שצ"ע והל"מ שצ"כין לקיים דברי חכמים, א"כ מה חילוק בין מצוה זו למצוה דאורייתא. ואולי באמת אם עושה מצוה מדברי סופרים להצירו אסור ליעול שבר, ורק אם מלמדו דברי סופרים מותר ליעול שבר. הגם שהקצ"ה הראה למשה צמיני כל מה שחלמיד ותיק עתיד לחדש [עין ויק"ר פכ"ב ס"ה], וצמד"ר (שמות פמ"ז ס"ה) איתא כל מה שחלמיד ותיק עתיד לשלם אחר הקצ"ה באותו שעה. וגם הראה לו כל מה שהסופרים עתידין לחדש כדאיתא צמס מגילה (י"ע ע"ב), מ"מ לא לוב הקצ"ה אותו ללמדו להודיעם לישראל, וגם הוא לא הודיע להם עד שעמדו חכמי הדורות ותקנו בכל דור ודור כל דבר צעתו וצמנו כפי שהערו והופיע עליהם מן השמים. מ"מ הוא דוחק, דהא כל מה דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקנו, א"כ היה להם לתקן שאסור לקבל שבר כמו צלמדו דברים שהם מה"ת. ואולי עשו זאת להכירא כדי שידעו שהוא רק מדברי סופרים, ולא יעברו על כל תוסוף, כי האומר על דברי סופרים שהוא מה"ת עובר על כל תוסוף וכדאיתא צמב"ם הלכות ממרים (פ"ב ה"ט). בכל זאת הדבר הוא דחוק לומר שצלימוד מצוה שהם מדרכן לא יקיים צלימוד זה מצוה תלמוד תורה כמו צלמדו דבר שהוא מה"ת, כיון שגם דברי סופרים חייב לקיימם מה"ת.

והנה הגהות מיימוני (שם) למד דבר זה דלמ"ד צנדרים (ל"ז ע"ב) פיסוק עעמים מדברי סופרים מותר לקבל שבר בעדו. אצל באמת לפי"מ דכתב הר"ן (שם ל"ז ע"ה)

ממשה רבינו ע"ה דכתיב ראה למדתי אתכם כאשר לוי וגו', ולא היה אחר יכול ללמוד תורה עם ישראל רק משה שקבלו מסוי.

ויש לומר כיון שלא מכל אדם מסוגל ללמוד, ולא מכל אדם זוכה ללמוד ממנו תורה (להשיגה), ומעטס זה מתירין לכהן להטמאות לילך לחו"ל ללמוד תורה כדאיתא צמס ע"ז (י"ג ע"ה), לפי"ז אם הוא מסוגל יותר ללמוד עמו, או אלו, לריך הוא ללמוד עמו תורה צחנס, דהוי כאין שם רק הוא. אלא דלפי"ז גם אם יש כמה רופאים צעיר, כיון דהרי אחר"ל [עין ירושלמי נדרים (פ"ד ה"ב) ור"ן נדרים (מ"א ע"ב)] לאו מכל אדם זוכה להתרפאות שמכרחין עליו מלמעלה ע"י איש פלוני וע"י סם פלוני יהא רפואתו, א"כ לריך לרפואתו צחנס, דאולי נגזר דדוקא הוא יהא הרופא המרפא אותו באיש. אלא דא"כ נפל פיתא דהאי הלכה צצירה. וז"ל דלכתחלה באמת אסור ליקח שבר, רק אם צבר הצטו לו לריכין לשלם לו מספק, דאולי ה"י אחר יכול לרפואתו, ול"ע. ואולי באמת צצ"ד אין יכולים להכריחו לשלם משום ספק, אצל הוא לריך לשלם ללאח ידו שמים.

ב) והנה יש לעיין אם מצוה שאינה חוצה הגוף לעשותו, אם מותר ליעול שבר כשעושהו להצירו, דהרי ה"ה דאסור ליעול שבר ילפינן מלימוד התורה שהוא חוצה הגוף כדכתיב ודברת צם ושננתם לצניך ולמדתם את צניכם. ולדון ולהעיד דאיתא צמחגי צבורות (שם) הוא ג"כ חוצה הגוף, א"כ לא מצינו דבר זה שצריך לעשותו צחנס להצירו אלא אם מוטל חוצה הגוף על הצירו לעשות מצוה זו. ואין להביא ראיה ממה ומקדש שאינם חוצה הגוף, שהרי אדם רשאי להתעבב בטומאתו למ"ד עבילה צמנו אינה מצוה. ד"ל דמייירי צאופן שצריך לטבר כדי לאכול פסחו, וצ"ה גס שחיעת פסחו חייב הוא דצלעדו אין יכול לאכול הפסח, או ליכנס למקדש כדי לקיים מצוה ראיה.

ואין לומר דדוקא למ"ד עבילה צמנה מצוה וממילא לריך להזות ולקדש כדי לטבר מטומאת מת צעצילתו אסור ליעול שבר, אצל למ"ד עבילה צמנה אינה מצוה באמת מותר ליעול שבר הזזה וקידוש, דא"כ כשהגמי (שם) הקשו אמתגי דהנועל שבר להזות ולקדש דמימיו מיי מערה ואפרו אפר מקלה, מהא דתנן המקדש צמי חטאת צאפר חטאת הרי זו מקודשת, הו"ל להגמי לתרץ דמחגי איתא כמ"ד עבילה צמנה מצוה, והא דתנן מקודשת איתא כמ"ד עבילה צמנה אינה מצוה. אצל ו"ל דהגמי רוצה לתרץ עדיפא מזה, דאיתא אליצא דכו"ע. ועדיין יש להקשות דהיי להגמי לתרץ דהא דתנן התם דמקודשת מייירי צמנה ומעביל צשאר ימות השנה שאינו חייב עליו להזות ולהטביל, ומחגי (ידן) מייירי צשעת הרגל שעל כרחק לריך לקדש ולטבר כדי לאכול פסחו וליכנס למקדש לקיים מצוה ראיה. וז"ל דהגמי משני עדיפא וקושטא דמילתא, וה"ה דה"ה הגמי יכול לתרץ ג"כ כך.

אבל באמת נראה יטן שלא מצינו צגמי ופוסקים חילוק זה א"כ נראה צמנה ומעביל כל השנה כיון שהוא ענין מצוה,

התעוררות

שהלכה כר' יוחנן שמוחר ללמוד תורה שכתב בשכר ואין העם משום שכר שימור או משום פיסוק עעמים. וכן הוא בירושלמי הוצא ג"כ בהגמ"י (שם) וז"ל: חקים ומשפטים אתם מלמדים בחנם ואי אתם מלמדים בחנם מקרא ותרגום עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם ז"ה ת"ת (פ"א ה"ז) וזהו נדריים (פ"ו ה"ז) שמשקל הלכה מותר ללמוד תורה שכתב בשכר, והראיה דלא כתב הרמב"ם לחלק שלגדול אסור ללמוד בשכר דלא שייך בזה שכר שימור כדמחלק בגמ' (שם) דלמ"ד דמותר ליעול שכר משום שימור אסור ללמוד לגדול, א"כ לפי"ז אין ראיה מוכרחת דלמוד דבר שהוא מדברי סופרים מותר ללמוד בשכר.

והדבר המוכר בעלמותו, דלמה תורה שצ"פ יהא אסור בשכר ותורה שכתב יהא מותר, הלא אין חילוק ביניהם. ולא מלאתי פתח לדבר הזה רק עפ"י שאחז"ל בגיטין פ' הניזקין (ס' ע"ב) אמר ר' יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שצ"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, ואיחא במס' צ"מ פ' אלו מלאות (ל"ג ע"א) שהעיסוקין במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטעין עליה שכר, גמרא אין לך מדה גדולה מזו, א"כ עיקר מלות לימוד התורה הוא בתורה שצ"פ, ולכן אסור ליעול שכר בעדו, ומותר ליעול שכר משום תורה שכתב. — לפי"ז היה נפשע ספיקתנו דבשביל הדור מזה שאינו עיקר מלות מותר ליעול שכר כמו בלמודו תורה שכתב, וכל זה דחוק הוא.

ד) ואכתי יש לברר תמיה רבה מאוד, הלא מקרא מלא הוא שהכהנים והלוים מקבלין מתנותיהם תרומות ומעשרות וכל המתנות יען שעובדים בצית המקדש, והאיך מותר לקבל שכר בעד המלות, א"כ החירה התורה בפירוש דבר זה, והתורה בעלמה קבעה להם שכרם בעד זה, א"כ מ"ל למדרש מפסוק ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו', וללמוד ממנו על כל המלות שריכים לעשותם בחינם, דילמא דוקא ללמוד תורה אסור, אבל שאר המלות מותר כמו שהכהנים והלוים מקבלים שכר על עבודתם.

והאיר ה' עיני שעיניתו בכל הפרשיות האלו שמיירי מזה, ובסוף פ' קרה (פ"ח פ"ה עד סופו) שכתב ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתי, ובכל הפרשה מזכיר תמיד תחלה בכל פעם אשר ירימו ואשר יתנו בניי לה', עיי"ש בפסוקים צאר היעז בדקדוק, נראה להדיא שהקב"ה אומר שהוא בעלמו נותן לכהנים וגם לבני לוי חלק עבודתם, ורק הקב"ה נותן להם ממנה שיקדישו לה' תחלה, וכהנים משלחן גבוה קא זכו. וזה מיושב לשון הקרא שנראה כמוותר דב' לו (פ"ז פל"ד) כתוב את הזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאלת בני ישראל מזבחי שלמייהם ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאלת בני ישראל, והלא למעלה כתיב והיה החזה לאהרן ולבניו, ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן, א"כ היה די בזה, ולמה הכפיל אח"כ הקרא דשייך לכהנים. אלא דהפסוק ר"ה לאשמיטין שלא תאמרו שאתם נותנין דבר זה לכהן, וכמשמעות דכתיב

ואת שוק הימין "תתנו" תרומה לכהן, ולא כן הוא, אלא הקב"ה לוקח אותם מתנתו ממשאל, והוא נכבדו נותן לכהנים, וזה שאמר את הזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מבני ישראל, דהיינו שהקב"ה לוקח אותם תחלה ממשאל ונותן אותם לכהנים, ומסיים עוד הפעם זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה', ופשיטא שמהקב"ה מותר לקבל שכר מאלת.

ועוד יש ליתן טעם לפי מה שכתבו החוס' בצבורות (כ"ט ע"א) ד"ה מה, שחלמידי חכמים המלמדים לכהנים הלכות קמיאל ועבודה לוקחין שכרם מתרומת הלשכה יען כי לא היה להם שום מסחר, כי היו לריכים להיות פנויים כל היום ללמוד לכהנים סדר העבודה, ונותנים להם זאת למלאות מחסורם בעד מסחרם, כן כוונת החוס' למעיין שם, וזה הוה כמו שכר בעלה שבעלו כל עסקיהם וענינם כל השנה כדי שיהיו פנויים ללמוד לכהנים סדר העבודה, וכן לשבע לוי מן הראוי שיהי' מגיע להם נחלה צא"י כמו לכל ישראל, והקב"ה לוי שלא יותן להם לא נחלה ולא בזה במלחמה כדי שיהיו פנויים לעבודת המקדש ולהורות הוראה, כדכתיב ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים, א"כ לעומת זה קבלו שכרם, וזה כוונת הפסוק (צמדבר י"ח כ"א) ולבני לוי הנה "נתתי" כל מעשר בישראל לנחלה חלק עבודתם שהם עובדים וגו', וצחוק בני ישראל לא ינחלו נחלה ("כי" משמש צד' לשונות, דהא), את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה, דהיינו מפני זה, שאמרתי וצחוק בני ישראל לא ינחלו נחלה, נתתי תרומה ללוים לנחלה.

ה) ועוד פשוט מכל זה, דכמו שהמזה ומקדש אסור ליעול שכר משום שמחוייב לעשות מזה ז' בחנם הגם שמגיע לו הפסד מזה, שהמזה ומקדש טמא עד הערב ול"ך כיצום בגדים, ואם הוא כהן אסור לאכול בתרומה, ואעפ"כ נ"ך לעשותו לחבירו בחנם, כן הוא בכל המלות בכל התורה.

סימן קפה

א. בענין לועג לרש.

ב. אם מותר ללמוד משניות או לעשות מצוות אצל בר מינן אשה או קטן בלא עשיית מחיצה.

בסתפקתי בהא דהמנהג ללמוד משניות אלל בר מינן, וריכים לעשות מחיצה מפני לועג לרש, אם גם צפני קטן או אשה לריכים לעשות מחיצה, כיון דאינם מחויבים בת"ת לא שייך גבייהו לועג לרש.

הנה מסתימת כל הפוסקים שנקטו בהא דאיחא בגמ' צרכות ("י"ח ע"א) דלא יכנס אדם בצית הקצרות ותפילין צראשו, דה"ה צחוק ארבע אמות של מת, וכן מפורש צשו"ע אר"ה (ס' מ"ה ס"א) וציו"ד (ס' שס"ז ס"א), ולא חילקו בין אשה ותינוק או איש משמע דאסור, ועממא בעי.